

Arven etter Franco

Eystein og Kim Olav deltok på studieturen «Arven etter Franco», 24.-30. september, sammen med rundt 30 fagforeningsfolk fra EL og IT Forbundet, Handel og Kontor og Fagforbundet. Tidligere forbundssekretær Henning Solhaug var ansvarlig for turen.

Hensikten var å sette søkelys på hva fascisme kan gjøre med et land, og hvordan det påvirker befolkningen når myndighetene ikke tar et oppgjør med det som har skjedd.

Borgerkrigen i Spania startet med et kupp ledet av Francisco Franco, mot den demokratisk valgte venstre regjeringen. Krigen varte i 1000 dager, og 500.000 ble drept. Dette ble opptakten til 2. verdenskrig, og Hitler og Mussolini brukte borgerkrigen til å prøve ut ny våpenteknologi. Det var kun Sovjetunionen og Mexico som støttet republikanerne, samt 35.000 frivillige («brigadister») fra 75 land.

Francos seier ble starten på 40 år med fascistisk diktatur. Alle som hadde vært mot statskuppet ble kriminalisert. En million mennesker ble fengslet etter summariske rettssaker, 20.000 av disse ble dømt til døden og henrettet. Militærdømstoler dømte 200.000 til livstids- eller langtidsstraffer.

Politiske partier og fagorganisering ble forbudt. Forfølgelsene og drapene på politiske motstandere fortsatte helt fram til Francos død og overgangen til demokrati. Så sent som i januar 1977, to år etter at Franco var død, ble fem jurister som tilhørte fagorganisasjonen CCOO skutt og drept av fascister med bånd til spansk etterretning. Forfølgelsene rammet ikke bare voksne, også barn av Francos motstandere ble systematisk utsatt for overgrep. Mer enn 30.000 barn ble tatt fra sine foreldre og overført til barnehjem eller gitt til regimets støttespillere, gjennom et samarbeid med den katolske kirke.

Etter Francos død i 1975 startet overgangen til demokrati. I dette arbeidet ble **amnestiloven** og **glemselspakten** sentrale. Dermed fikk de som hadde begått brudd på menneskerettighetene immunitet mot straff, og mange av Francos medspillere fikk viktige stillinger i spansk politikk og næringsliv. Samtidig ble Frankismens overgrep feid under teppet, og 40 år med forfølgelse og undertrykking ble etterfulgt av en beskjed om å glemme.

Utallige familier har derfor stått igjen uten svar på hva som skjedde med familiemedlemmene deres, og de har aldri fått noen grav å gå til.

De siste tiårene har flere organisasjoner jobbet for å åpne massegraver og identifisere restene de finner, slik at etterkommerne kan få svar. Først da kan sårene begynne å gro. Vi møtte flere etterlatte, og deres budskap var at Spanias ukjente historie må gjøres kjent – slik at vi unngår at slikt skjer igjen!

Ting du kanskje ikke visste om Spania ...

- Etter Kambodsja er Spania det landet i verden med flest massegraver (ca. 2000) og savnede personer (114.226)
- 30.000 mødre ble fratatt sine barn i perioden 1936-1980
- 1 million innbyggere satt i til sammen 300 konsentrasjonsleirer
- Befolkningen levde under et fascistisk diktatur med systematisk undertrykking i 40 år
- Politiske henrettelser så sent som i 1975

Krigen spanjolene vil glemme

Tekst: Jan-Erik Østlie, LO Media

Den spanske borgerkrigen startet 18. juli 1936 og sluttet med general Francos maktovertakelsen 1. april 1939. Så fulgte et 36 års langt diktatur. Ingen av delene vil spanjolene i dag snakke om. De vil helst lukke gamle sår.

ATOCHA-MONUMNETET: Minnesmerket over fem falne advokater i sentrum av Madrid. Foto: Jan-Erik Østlie

HISTORIETIME: Henning Solhaug innledet oppholdet med en drøy times gjennomgang av den spanske borgerkrigen i et historisk perspektiv. Foto: Jan-Erik Østlie

Noen hevder at tiden leger alle sår. Det er ikke sant. Noen sår kan ikke leges. I hvert fall ikke helt. For dem som mistet sine kjære i den spanske borgerkrigen, mennesker som ble brutalt likvidert og kastet i massegraver ingen vet hvor er – både under krigen og i tida etterpå – er det umulig å glemme. Dette er også en del av arven etter Franco. De etterlatte vil vite. Sjøl om det bare er beinrester igjen, så er funnet av disse bedre enn ingenting. For minnet dør aldri.

I borgerkrigens fotspor

Henning Solhaug, tidligere forbundssekretær i EL og IT Forbundet, var sammen med hele forbundsstyret i Spania i 2013. De ble blant annet innviet i noen av borgerkrigens grusomheter. Da ble ideen født.

Året etter bevilget forbundsstyret 50.000 kroner til Asociación para la Recuperación de la Memoria Histórica (ARMH), eller organisasjonen for gjenopprettelse av historiske minner som er den norske oversettelsen.

Hvorfor ikke lage et studieopplegg? Hvorfor ikke ta med seg en gjeng fagforeningskamerater på tur til Spania for å gå borgerkrigen litt nærmere etter i sømmene?

KONSENTRASJONSLEIRENE: Carlos Hernandez de Miguel er journalist og forfatter av boka «Los Campos de Concentración de Franco». Foto: Jan-Erik Østlie

Og ikke minst: Hvorfor ikke se på hvordan spanske myndigheter har forvaltet arven etter Francisco Franco, fascistene som døde i 1975 med mer blod på fingrene enn de fleste.

Solhaug, som har vært opptatt av denne krigen i årevis og er stinn av kunnskap om den, fikk oppdraget av daværende forbundsleder Hans Felix. Siden har det blitt arrangert flere turer.

Historien kan ikke dø

Og i år reiste 29 norske tillitsvalgte til Madrid og Valencia for å møte spanske fagforeningskamerater og andre som kunne fortelle sine historier om hva den spanske borgerkrigen var for noe. Om fortielsen, glemselen og forsøket særlig den spanske politiske høyresiden har gjort på å kaste sand og jord over drapene, over massegravene og de plutselige forsvinningene. Men dette lar seg ikke gjøre. Noen vil aldri glemme. Historien dør aldri.

Dette fikk de norske tillitsvalgte som kom fra EL og IT Forbundet, Fagforbundet og Handel og Kontor bekreftet siste uka i september.

HELE GRUPPA: Foran et minnesmerke ved Kirkegården Almudena i Madrid.

HEDRES DEM SOM HEDRES BØR: Almudena i Madrid.
Foto: Jan-Erik Østlie

LA PASIONARIA: Det spanske kommunistpartiets legendariske politiker og frontkjemper. Hun ligger også begravet på Almudena i Madrid. Foto: Jan-Erik Østlie

Konsentrasjons- og arbeidsleire

Carlos Hernandez de Miguel er journalist og forfatter av boka «Los Campos de Concentracion de Franco» – ei tjukk bok som forteller om de 300 konsentrasjonsleirene Franco etablerte i Spania mellom 1936 og 1947. Og om arbeidsleirene som eksisterte helt fram til hans død i 1975.

Carlos fortalte at 99 prosent av dagens spanjoler fortsatt er skeptiske til at disse leirene fantes. Det er uansett påvist at minst 7.000 ble torturert eller satt i slavearbeid til de døde. Carlos mente antallet må være mye høyere. En av hans onkler hadde vært i en sånn leir.

Norske brigadister

Grappa møtte også Aku og Ainhoa, utgiverne av Nordahl Griegs «Spansk sommer», både med spansk og norsk tekst. Nordahl Grieg var en av mellom 200 og 300 norske frivillige som trosset de norske myndighetenes ikke-intervensjonslinje, og deltok i kampen mot Franco i borgerkrigen. Kjente journalister som Lise Lindbæk og Gerda Grepp var også med, det samme var Haakon Lie.

Et stramt og innholdsrikt program

Grappa besøkte også undervisningscenteret CCOO (Comisiones Obreras) – skolen til det største fagforbundet i dagens Spania. Her sto en gjennomgang av dagens politiske situasjon i Spania på dagsorden.

Kirkegården Almudena i Madrid ble besøkt. Her ligger blant annet Dolores Ibarruri (La Pasionaria) og broren til Federico García Lorca begravet. Grappa var også innom stedet hvor 4.000 republikanere ble skutt, og minnesmerket over andre falne. De møtte representanter fra Unión General de Trabajadores (UGT), «Arbeidernes allmenne fagforening», den sosialdemokratiske fagforeningen. En busstur til Brunete like utenfor Madrid hvor mange nordmenn i den internasjonale brigaden var, sto også på dagsordenen.

Historiker og forfatter Pablo Sanchez Leon fortalte om Spanias ytre høyre-bevegelse, og det ble plass til et besøk til Atocha-monumentet – et minnesmerke over fem advokater som ble skutt uten noen som helst rimelig grunn.

Siste dagen ble tilbrakt i Valencia der en byvandring tok grappa til rådhuset hvor den internasjonale forfatterkongressen som Nordahl Grieg deltok på ble besøkt.

SPANSK SOMMER: Aku og Ainhoa, utgiverne av Nordahl Griegs «Spansk sommer». Foto: Jan-Erik Østlie

RESPEKT: Eystein Garberg foran grava til Francisco Largo Caballero. Francisco Largo Caballero (født 15. oktober 1869 i Madrid, død 23. mars 1946 i Paris var en spansk politiker og fagforeningsmann. Han var en periode spansk statsminister i Den andre spanske republikken under den spanske borgerkrigen, leder av det sosialistiske partiet PSOE og fagorganisasjonen Unión General de Trabajadores (UGT). Foto: Jan-Erik Østlie

Før mørket inntok byen ble det også tid til en tur på avrettingsstedet og kirkegården i Paterna hvor mer enn 2.000 mennesker ble henrettet av Franco. Og et møte med slektninger av forsvunnede. Det antas at over 100.000 av mennesker som forsvant fortsatt ikke er funnet.

Ønsket å lære mer

Elektroarbeidernes Fagforening Trøndelag (EFT) hadde sendt deltakere med på turen. Kim Olav Johansen og Eystein Garberg. Sistnevnte er 43 år gammel, sitter i EL og IT sitt forbundsstyre og stiller som kandidat til ledervervet på forbundets landsmøte i mars neste år. Garberg forteller at han meldte seg på til denne turen fordi han ønsket å lære mer om hva som har foregått i Spania.

– Det er ikke bare i Spania folk ikke veit så mye om dette, vi lærer ikke noe om den spanske borgerkrigen på norske skoler heller, sier han.

Garberg var anbefalt å være med av tidligere deltakere. At Henning Solhaug står bak Arven etter Franco, borget også for at dette var en kvalitetstur.

– Ble forventningene dine innfridd?

– Ja, absolutt. Det var mange krevende områder vi var innom. Nå ønsker jeg å fordype meg videre, forteller han.

Sterke møter med berørte

Deltakerne på turen hadde på forhånd fått forslag til litteratur de kunne og burde lese. Garberg hadde gjort sine forsøk på å lese seg opp, men innrømmer at det nå etterpå er mye lettere å ta opp igjen de samme tekstene. Nå har han jo vært på steder der det hele foregikk og fått et bedre grunnlag. Han og kollega Johansen skal legge fram en rapport om turen på et representantskapsmøte i fagforeninga. Foreninga fikk en del penger til sitt 110-års jubileum som skal gå til internasjonalt solidaritetsarbeid. Pengene har så langt stått urørt. Kanskje kan noe brukes til å sende andre folk på studieturer av denne typen, mener Garberg.

– Var det noe på turen som gjorde spesielt sterkt inntrykk?

– Møte med folk som er direkte berørte er alltid sterkt.

Fortellingen om Christina Ferrer som vokste opp med ei bestemor som hadde søkt etter sin far og bror i seksti år var et sånt møte. Ellers satte jeg stor pris på å gå i fotsporene til Nordahl Grieg, sier Eystein Garberg.

Han minner om at de for kort tid siden hadde et landsstyremøte i forbundet på Utøya. Der holdt AUFs nestleder en innledning der han blant annet var innom unge AUF-ere som reiste fra Utøya til Spania for å kjempe mot fascismen, og de så minneplaketten som er satt opp på øya over falne AUF-ere.

Nordahl Grieg skrev som kjent diktet «Til ungdommen» som er blitt så knyttet til Utøya og grusomhetene 22. juli 2011.

Spaniahjelpen fødte Norsk Folkehjelp

Journalist og forfatter Thor Viksveen skriver i sin jubileumsbok til Norsk Folkehjelps 75-årshistorie blant annet følgende: «Det som skjedde på Europas sørlige flanke, skapte voldsomme reaksjoner i norsk arbeiderbevegelse og en tilsvarende mobilisering av krefter for å komme republikanerne til unnsetning».

LO var tidlig på banen etter Francos kuppforsøk 18. juli 1936, og Spaniahjelpen så dagens lys. De ikke ubetydelige arbeiderpartipolitikerne Einar Gerhardsen, Haakon Lie og Trygve Lie dro alle til fronten.

Gerhardsen holdt til og med tale på Plaza Mayor i Madrid til hundrevis av anti-fascister. På norsk. Derfor forstå tilhørerne svært lite annet enn at Gerhardsen var på deres side. Og jublet med.

Viksveen skriver om spaniahjelpen: «Mer enn 1,3 millioner kroner ble samlet inn til den spanske borgerkrigs ofre i et land der 20 prosent av befolkningen var arbeidsledig». Norsk Folkehjelp ble dannet på bakgrunn av Arbeidersaniteten og Spaniahjelpen.

GRAVSTEIN OG BOK: På kirkegården Almudena i Madrid. Foto: Jan-Erik Østlie